

GİRİŞ

Elinizdeki “*Hukuku’l Car*” (Komşuluk Hakkı) adlı kitap İmâm-ı Zehebî’ye ait olup müellif bu eserinde komşumuzun bizim üzerimizdeki hakkının neler olduğunu, bizim de diğer Müslümanların da onları koruyup gözetmemiz gerektiğini, bu hakkı edâ ederek sevgi ve barış içerisinde toplumun tek bir aile gibi yaşamasını tesis etmemizi ve bunun sonucunda îman ve sevginin yayılması gerektiğini izah etmiştir.

İmâm-ı Zehebî komşuluk hakkında âyet ve hadisleri delil getirmiştir. Bu kitap bir risâle şeklinde olup insanın toplumdaki komşuluk ile ilgili görevlerini tedavi eder. İmâm-ı Zehebî -ki o muhaddis, tarihçi ve ilme olağanüstü vâkif bir şahsiyettir- bu konuyu seçmekle bizim hem Müslüman olan hem de Yahudi, Hıristiyan ve müşrik komşulara karşı görevlerimizi hatırlatıyor.

Biz de bu kitabı şerh ederek konuyla alâkalı başka delilleri izah edip yorumlamaya çalıştık. Kitabın üslubu zor değildir. Kitapta bazı rivâyetler birbirine benzediği için biz kolaylık olsun diye bu rivâyetlerden bir tanesini zikrettik.

Yine kitapta bazı başlıklar da birbirine çok benzediği için biz bu benzeyen başlıkları tek başlık altında derç ettik. Rivâyetlerin tahririni de yaparak okuyucunun zikredilen hadislere daha kolay ulaşmasını istedik.

Kitabın orijinal metnini en arkada vererek isteyen okuyucuların kitabın orijinaline de vâkıf olmasını arzuladık.

Beşer tarafından yazılan her kitapta kusur olabileceği gibi bizim hazırladığımız bu kitap da kusurlardan berî değildir.

Çalışma ve gayret bizden, muvaffakiyet ise âlemlerin Rabbi olan Zu'l Celâl'dendir.

KOMŞUYA İKRAMDA BULUNMAK

Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنْبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا
يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibâdet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana baba-ya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, câriye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.” (Nisâ, 36)

Peygamber (s.a.s) de şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ

“Kim Allah’a ve âhîret gününe inanıyorsa komşusuna ikramda bulunsun.”¹

Hadîsin Şerhi

Allah (c.c) yukarıdaki âyette akraba ve komşuya iyilik yapılmasını emrederek konunun ne kadar mühim olduğunu

1 Buhâri, Edeb 31; Rikak 23; Müslim, İman 77; Ebû Dâvûd, 3748, Tirmizî, 1967; İbn Mâce, 3675.

beyan etmiştir. Komşuya ikram ve iyilikte bulunmak Müslümanın görevlerinden biridir. Çünkü İslâm, kullara sadece ibâdeti emretmemiş, onların dünyada diğer insanlarla olan münasebetinin de nasıl olması gerektiğini izah etmiştir. Çünkü bir kul eğer Allah'a (c.c) îman etmiş, az çok ibâdetlerine dikkat etmiş ve kullarla ilgili de bir sorun yaşamamışsa, bu kişinin âhirette kurtuluşa ermesi çok zor olmayacaktır.

Peygamber (s.a.s) de yukarıdaki hadiste Allah'a ve âhirete inandığını söyleyen bir kişinin komşusuna iyilik yapmasının şart olduğunu beyan etmiştir. Eğer bir insan içine kapanıp da hiç kimseye faydası olmuyorsa bu kişinin elde edeceği mükâfatlar insanların içine karışıp iyilik yapanlara göre daha az olacaktır.

Peygamber'in (s.a.s) yaşamında komşuluk hakkının ne kadar önemli olduğunu çok rahat müşâhede etmekteyiz. O, insanların en üstünü olduğu halde kendisini komşularından soyutlamamış, bilakis onlarla iç içe bir yaşamı tercih ederek onlara sürekli ikram ve ihsanda bulunmuştur.

Kişinin komşusuna ikramda bulunmasının pek çok farklı yönü vardır. Kişi bazen pişirdiği bir kaptan yemek gönderebilir, bazen yardıma ihtiyacı olduğu anda onun yardımına koşar, mutlu günlerinde sevincini paylaşır, üzüntülü günlerinde onu teselli eder, hasta olduğunda onu ziyaret eder, vefat ederse de cenazesinde bulunarak son görevini yerine getirir. Bunların tamamı maddiyatla alâkalı hususlar da değildir. İkrâm ve ihsanda bulunmak demek sadece maddî anlamda bir şeyler vermek demek değildir. Bazen selâm verip hal ve hatırını sormak bile o kişi için bir moral olduğu gibi, selâmı veren için de bir ecirdir. Bu konunun detayları diğer başlıklarda zikredilecektir.

KOMŞUYA EZİYET VERMEK

Ümmü Seleme (r.anha) şöyle rivâyet eder:

“Peygamber (s.a.s) ile bir gün uyuyorken komşularımızın koyunlarından biri evin içine girerek ekmekleri yemeye başladı. Ben de hemen koyuna doğru giderek ağzındaki ekmeği çekmeye çalıştım. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu:

مَا كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُعَذِّبَهَا إِنَّهُ لَا قَلِيلَ مِنْ أَدَى الْجَارِ

“Ona karşı sert davranman gerekmez. Komşuya eziyet etmenin azı (çoğu) olmaz.”

Hadîsin Şerhi

Peygamber (s.a.s) yukarıdaki hadiste Ümmü Seleme’ye komşunun hayvanına dahi yumuşak davranmasını emretmiştir. Nerede Efendimiz’in (s.a.s) bu tavsiyesi, nerede komşusunu yan baktı diye, müziğin sesini fazla açtı diye, hayvanı kendi bahçesine girdi diye öldüren ümmeti... Peygamber’i (s.a.s) anlamaktan ne kadar uzaklaşmış ve şeytana nasıl bir av olmuşuz. Günümüzde karşılaştığımız sıkıntıların hepsi de dinimize yeterince bağlı olmadığımız ve onu iyi anlayamadığımızdan kaynaklanmaktadır.

2 Buhârî, Edebu’l Müfred; Taberânî, Mucemu’l Kebir 535; Ebû Şeybe, Musanef 25811.

Komşuluk demek idare etmek demektir. Komşumuzun en ufak bir hatâsı oldu diye onunla hemen ilişkimizi kesmemiz mi gerekir yoksa ona hakaret etmemiz mi? İkisi de olmamalıdır.

Kişinin komşusu gayrimüslim bile olsa yine ona iyi davranmak gerekir. Sehl-i Tusterî'nin zımmî olan bir komşusu vardı. Bu komşunun evinin tuvaletinden Sehl'in evine pislikler sızıyordu. Sehl de bu sızan pisliklerin altına leğen koyup gece olduğunda bu biriken pislikleri atıyordu. Böylece kimse de görmüyordu. Bu durum uzun bir süre böyle devam etti. Tâ ki Sehl ölüm döşeğine düşünceye kadar. Ölüm döşeğindeyken Sehl o Mecûsî'yi çağırды ve ona, "Eve gir ve bak!" dedi. O Mecûsî eve girdi ve leğende biriken pislikleri gördüğünde, "Bu nedir?" dedi. Sehl ona, "Bu senin evinin tuvaletinden sızan pisliklerdir. Ben onu gündüz bu şekilde leğende biriktirip gece de bu pislikleri atıyordum. Ancak ölüm döşeğindeyim ve benden sonra kimse buna katlanamaz endişesiyle bunu sana söylüyorum, yoksa bunu sana haber vermezdim, çaresine bakarsın artık." dedi. Bunun üzerine o Mecûsî, "Ey Şeyh! Sen uzun süredir bana bu şekilde katlanıyorsun ancak ben hâlâ küfrümde devam ediyorum... Uzat elini." dedi ve kelime-i şehâdet getirerek Müslüman oldu ve hemen ardından da Sehl vefat etti.

Eğer biz de komşumuza hoşgörölü olursak, onların ayıp ve kusurlarını örtersek o kişi kötü bile olmuş olsa bir müddet sonra hatâsını anlayıp bizimle dost olmak için zeytin dalı uzatacaktır.

Âhir zaman ümmeti komşusunun eziyetlerine dayanmak bir yana onun yaşamasına bile kastedebilecek kadar ruh dengesini yitirmiş durumdadır. Bu kadar cinayetler ve kavgaların çoğu ceviz kabuğunu dahi doldurmayacak kadar değersiz

meselerden çıkmaktadır. Basit meselere takılmak ise ancak ruh dengesi çok sağlıklı olmayan insanların işidir. Yoksa kişi köyde komşusu muhtarlık seçimini kazandı diye onu gözünü kırpmadan öldürebilir mi? Oysa Peygamber (s.a.s) komşusuna güven vermeyen, sürekli şer ve fitne çıkartan insanları ümmeti olarak görmemiştir. Ebû Hüreyre (r.a) Peygamber'in (s.a.s) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

“Vallahi îman etmemiş olur, vallahi îman etmemiş olur, vallahi îman etmemiş olur.”

“Kim Yâ Resûlallah?” denildiğinde,

“Yapacağı fenâlıktan komşusu emin olmayan kişi.” buyurdu.”³

Peygamber'e (s.a.s), 'Allah (c.c) katında en büyük günahlar hangileridir?' diye sorulduğunda O, üç şeyi saymıştır:

*“Allah, seni yarattığı halde O'na ortak koşman, geçim sıkıntısından korkup öz evladını öldürmen, komşusunun karısıyla zinâ etmendir.”*⁴

Başka bir hadiste ise şöyle buyrulmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ

*“Kim Allah'a ve âhiret gününe îman ediyorsa komşusuna eziyet vermesin.”*⁵

Komşuluğun birkaç çeşidi vardır. Peygamber (s.a.s) bu çeşitleri şöyle beyan etmiştir:

3 Buhârî, Edeb 29; Müslim, İman 73.

4 Buhârî, Tefsir Furkan 2; Edeb, 20; Müslim, İman 141-142; Ebû Dâvûd, 2310; Tirmizî, 3181.

5 Buhârî, Edeb 31; Rikak 23; Müslim, İman 74.

“Komşuluk üç çeşittir:

1- Kişinin komşusu hem akrabası hem Müslüman ve hem de kapı komşusu ise bunun üç hakkı vardır: Akrabalık, yakınlık ve İslâm kardeşliği.

2- Kişinin komşusu hem kapı komşusu hem de Müslüman ise, bu kişinin de hem kapı komşuluk hakkı hem de İslâm kardeşliği hakkı vardır.

3- Kâfir olan komşunun ise sadece kapı komşuluğu hakkı vardır.”⁶

İbn Amr’ın (r.a) Yahudi bir komşusu vardı. Kendisi bir koyun kestiği zaman etinden ona da götürülmesini söylerdi.

Bir kişinin iyi biri veya kötü biri olmasının ölçülerinden biri de komşularının o kişi hakkındaki söyledikleridir. Ebû Hüreyre (r.a) şöyle rivâyet eder:

“Bir adam geldi ve Peygamber (s.a.s)’e,

‘Yâ Resûlallah! Bana bir amel söyle ki onu yaptığımda cennete gireyim.’ dedi. Peygamber (s.a.s) de,

‘Muhsin (iyilik yapan kişi) ol!’ dedi. O adam,

‘Muhsin olduğumu nasıl bileceğim?’ dedi. Peygamber (s.a.s) o adama,

‘Komşuların senin muhsin olduğunu söylerse sen muhsin; eğer komşuların senin musî (kötü kişi) olduğunı söylerlerse sen musîsin (kötüsün).’ dedi.⁷

Çünkü insanların tamamı yalan üzerinde icma edemez. Bir kişi hakkında komşularının tamamı kötü biridir derse

6 Beyhaki, Şuabu’l İman 9560; Elbani, Cami, 2675.

7 Hakim, 1331; Beyhaki, Şuabu’l İman, 8278.

o kişinin iyi olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü insanlar yeryüzünde Allah'ın (c.c) halifesidir. Bir tanesi yalan söyleyebilir, ikisi yalan söyleyebilir ama onlarca kişi bir insan hakkında yalan konuşamaz. Bu itibarla başkalarının bizim aleyhimize konuşmasını ve yarın âhirette bizden davacı olmasını istemiyorsak komşuluk ilişkilerimizi bir daha gözden geçirelim. Komşularımızla ilişkimizi keser ve onlara kapımızı kapatırsak yine kaybeden biz oluruz. Allah Resûlü (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse komşusuna, ailesi ve malı konusunda (güven duymadığı için) kapısını kapatırsa (ilişigi keserse) o kişi (üzerine kapı kapatılan) mümin değildir. Yapacağı fenâlıktan komşusu emin olmayan kişi de mümin değildir.”⁸

Bir insan, komşusuna karşı sürekli eziyette bulunuyorsa zamanla diğer komşuları bu eziyet veren kişi ile irtibatını keserler ve böylece bu kişi hatâsını da fark eder. Çünkü bir kişi eğer toplumun her kesimi tarafından dışlanmışsa hatânın kendisinde olduğunu idrak edecektir. Belki de böyle bir durumda gelip komşusundan özür dahi dileyecektir.

Ebû Hüreyre (r.a) şöyle rivâyet eder:

“Bir adam gelip Peygamber’e (s.a.s) komşusunu şikâyet etti. Peygamber (s.a.s) de ona,

‘Haydi git, sabret!’ buyurdu. O kişi iki ya da üç kere Resûlallah'ın yanına gidip geldi. Peygamber (s.a.s) sonunda şöyle buyurdu: *‘Haydi git malını yola at!’* O kişi gitti ve Peygamber'in (s.a.s) dediğini yaptı, malını (eşyalarını) yola attı. Gelen giden sordu, o da komşusunun kendisine kötü davrandığını söyledi. Derken herkes komşusuna lânet etmeye

8 Beyhaki, Şuabu'l İman, 9560.

başladılar, beddualar yağdırdılar, ‘Allah onu kahretsin!’ dediler. Komşusu kendisine geldi ve şöyle dedi: ‘Tamam, artık benden hoşlanmadığın bir davranış görmeyeceksin.’⁹

Komşuya eziyet etmenin pek çok çeşidi vardır. Bunlardan birkaçını kısaca izah edelim.

Düşmanlık, Çekişme ve Tartışma

Kişinin komşusu ile tartışmaya girmesi, onunla çekişmesi ilişkileri koparan bir durumdur. Bazen kişi karşısındaki ile aynı dünya görüşüne sahip olamayabilir. Bunu da normal karşılamak gerekmektedir. Çünkü insan bazen annesi ve babası ile dahi farklı düşüncelere sahip olabilir ve onlarla fikirleri uyuşmayabilir. Ancak bu durum kişilerin kavga etmesini veya düşmanca davranmasını gerektirmez. Hemen tartışmak yerine olgun bir şekilde davranarak olayı daha fazla alevlendirmeden yatıştırmak gerekir. Peygamber (s.a.s) düşmanlıkta aşırı gitme ile ilgili şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَبْغَضَ الرَّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَكْدُ الْخَصِمُ

“İnsanlar içinde Allah’ın en nefret ettiği kimse, şiddetli düşmanlık yapan hasımdır.”¹⁰

Hadîsin orijinal metninde geçen ‘*Eleddul hisam*’ tâbiri husûmette (düşmanlıkta) aşırıya gitmek demektir. Husûmet ise kişinin arkadaşlarına, çevresine bâtil yollarla mücadeleye girmesi ve hakkı kabul etmemesidir.¹¹

Câbir’den (r.a) gelen bir rivâyette ise Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

9 Ebû Dâvûd, 5153.

10 Buhârî, Mezalim 15; Ahkâm 34; Müslim, İlim 5, Tirmizî, 2976.

11 İbn Esir, Camiu’l Usul 2/752; Fethu’l Bari, 13/181.